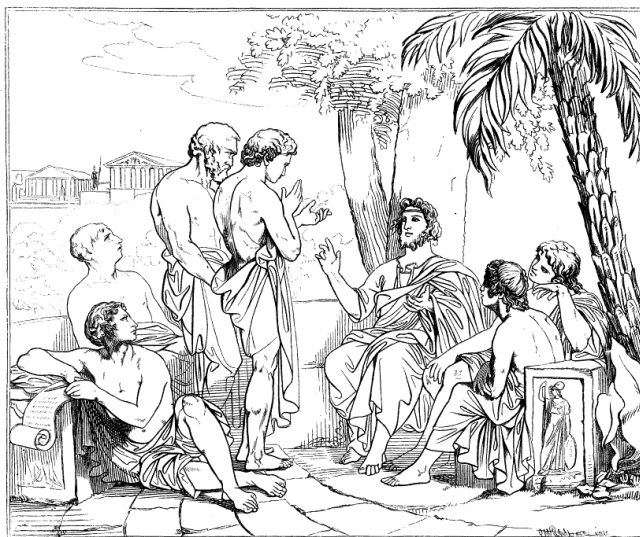

«Ikke skrike ut hva som helst!»

Det er stadig flere røster som uttrykker bekymring for demokratiets fremtid. Denne bekymring er også min. Demokratiets styrke er samtidig dens svakhet. Ytringsfriheten kan misbrukes hvor mennesket får frihet. Vi må da vite hva det er som utgjør demokratiets kraft, og at denne er avhengig av hver enkelte.

Sitatet/tittelen er fra Platons «Staten». Som politisk interessert filosof hadde Platon et analytisk blikk for grensen for de frie ytringer i sin by, antikkens demokratiske Athen. Denne grensen gikk ved samfunnsskadelige ytringer. Hvilke ytringer det er, er ytringer som fremmer individualistiske interesser som går på tvers av fellesskapets demokratiske interesser. Det gjelder også handlinger. Man skal altså ikke kunne skrike ut hva som helst, hvor man lyver, fremmer og sprer antidemokratiske synspunkt, ut fra religiøsitet, ideologier og særinteresser. Er man dum, eller frekk og slø, kan man i skamløshet benytte seg av ytringsfriheten til den knekker, og ifølge Platon det som representerer fornuftens og samfunnets største fare.

Platon i Akademiet Foto: Wikipedia

Det demokratisk skamløse i slike ytringer er at man benytter seg av den samme rett som man forsøker å stoppe og ødelegge. Det som ødelegges er metoden for forbedring, slik en demokratisk kultur er basert på ideen om å forbedre samfunnet, familien, arbeidsplassen, vitenskapen, venneflokken o.l., ved at borgerne/ innbyggerne er samforstått om de regler som må gjelde om forbedring skal realiseres.

Makt står mot fornuft, hvor fornuft bæres av gjensidighet for ytring. En demokratisk verdi er å forfekte retten til å ytre seg ut fra «sannhet», likeverdighet, rettferdighet, erfaring og klokskap.

Å snakke saklig:

I dag er de færreste bevisst demokratiets avhengighet av samspill og regler. Vår demokratiske «know-how» er skrøpelig dårlig. Vår folkelige demokratiske kjernekunnskap består -kort sagt- i at det satt representanter for folket på Eidsvoll i 1814, som fikk forfattet Grunnloven mens svenskekongen var opptatt med å bekjempe Napoleon.

De færreste kjenner til hvordan frihet til å snakke bidrar til sosial identitet, og hvordan ytring av kunnskap, erfaringer og saklighet deler og bygger kunnskap i nydannelser av ideer i en dialektisk prosess. En dialektisk prosess er så enkelt som at en sier noe som den andre er enten uenig i, eller oppdager en mangel ved. De blir enig i at noe kan bli bedre, og det dannes nye ideer, hvor prosess gjentas. Denne kunnskap er et barn av antikkens demokrati, og har gjort Vestens samfunn og teknologiske utvikling. Kulturer med en lavere dialektisk frekvens forblir

mer tradisjonell. Det motsatte av dette er hvor *en* makt dominerer. En slik «enveisyttring» hvor total makt; tyranni, ideologi, og religion er det eneste som slipper til, bidrar ikke til noe utvikling, men stillstand med fare for tilbakegang. Stillstand fordi det ikke slipper til synspunkter for endring, og tilbakegang om man er på feil kurs uten evne til forbedring(dialektisk). Ved åpen motmakt oppstår revolusjon, krig, hvor utfallet blir usikkert. I de tilfeller hvor makten fortsetter å være total, spres den til noe stopper den. Historien er rik på eksempler.

Denne kunnskapen om hvordan utvikling skjer gjennom «samarbeid» hadde sin begynnelse med de greske filosofer, og da særlig Heraklit. Heraklit oppdaget «mangelen» i den greske tenkning. En forutsetning for fornuftig tenkning -ikke mytologisk/religiøs tenkning, er at man kan reflektere over ens egne tanker og oppdage at noe mangler. Når man tenker, tenker man alltid på ting som angår ens forhold til virkeligheten. Så, når man oppdager mangler i ens egen tenkning, så er det tenkningen(kunnskapen) om virkeligheten som har mangler.

I forsøket på å forklare og fylle disse mangler (konsistent tenkning) er det at tenkningen om tenkning oppstod. Man ble kritisk til ens tenkning, og slo seg ikke til ro med overtro og ideologisk-politiske «sannheter». Derfor; når man tenker slik forbedrer man sin kunnskap om ting og forhold i verden og sin kunnskap om den. Å være fornuftig er altså å vite hva man gjør. Når man vet hva man gjør i en fornufts-etisk sammenheng, så kan man kalle seg klok. Mange mennesker i dag fester sin lit til trossystemer for å kunne forklare det de ikke forstår eller ønsker å forstå. Noen kulturer er basert på slike trossystemer, hvor stimuli for fornufts-refleksjon er meget dårlige.

Motsetningenes harmoni:

Heraklit snakket om «motsetningenes harmoni», da han levde i overgangsperioden fra «ren» mytologisk tenkning til utviklingen av filosofisk, politisk og vitenskapelig tenkning. «Hans tenkning var en tankemodell også for demokratiet i Athen. Motsetningenes harmoni, er en tanke om at utvikling består av «samarbeid» for å finne forbedringer. Denne «myke» virkelighetsforståelsen stod i motsetning til en mer hierarkisk tanke, om at det sterke knuser det svakere. I demokratiet farget dette virkelighetsoppfatningen.

Det som var innenfor bymurene var rammen for «motsetningenes harmoni». Det som var utenfor representerte trusler, og da særlig «barbarerne». Slavene representerte også det «barbariske» da de ikke «kunne» demokratiet. De ville ødelegge denne harmoni. Men, de visste også at trusselen kunne komme innenfra, fra menneskets egen natur, og derfor var de «nådeløse» når de hadde mistanke om at en tyrann var i emning.

Ideologier og religioner gir tenkning basert på tro. Jo mer man tror, jo fjernere er man fra det dialektiske spill. Når man benytter seg av ytringsfriheten, men likevel «skriker ut hva som helst, og gjør hva som helst», så benytter man seg kun av de reglene som passer en selv. Om man ikke lytter til motparten for å lytte og lære, så utnytter man den andres ikke-viten om at man egentlig ikke er ute etter forbedring, men kun spre sitt budskap. Selve forutsetningen for «ytringsspillet» er altså ikke tilstede.

Å høre etter:

Platon sa at demokrati og forbedring også forutsetter at folk også hører etter. Dette enkle prinsipp var med å legge grunnen for den athenske filosofiske metode, og var slik en arv av

demokratiet. Det var den innsikten som gjorde filosofi til en praktisk disiplin. Man skulle snakke med folk. Å høre etter innebærer å ha ekte interesse for forbedring av sin egen kunnskap, og slik bli en bedre aktør i dette spill, fordi man nettopp får bedre forståelse for det man snakker om.

Om ikke man er kritisk, interessert og samtalende, kan man gå gjennom et helt liv og føle seg som allvitende, mens man egentlig er ganske så kunnskapsløs. Det er det man kaller ignorant.